

Ключови думи: плащане
на чужди задължения,
предоставяне на друга
облага, суброгация,
плащане на чужди
задължения поради грешка,
неоснователно обогатяване,
пряко обогатяване, непряко
обогатяване, чл. 59 ЗЗД

Keywords:
*Payment of Other People's
Debts, Provision of Another
Benefit, Subrogation,
Payment of Other People's
Debts Due To Mistake,
Unjust Enrichment, Direct
Enrichment, Indirect
Enrichment, Article 59 of the
Bulgarian Obligations and
Contracts Act*

Ivaylo Malinov, Ph. D.

*Member of the Law
Department of New
Bulgarian University
e-mail: imalinov@nbu.bg*

*Areas of interest:
Commercial Law, Civil Law,
Civil Procedural Law,
Administrative Law
and Administrative
Procedural Law
Lawyer*

Ivaylo Malinov

**Payment of Other People's Debts
or a Provision of Other Benefits at
the Expense of the Impoverished
Person in the Hypothesis of Article
59, paragraph 1 of the Bulgarian
Obligations and Contracts Act**

This study examines the hypotheses of payment of another's obligation, which arise as one of the main manifestations of the general claim for unjust enrichment within the meaning of Article 59 of the Bulgarian Obligations and Contracts Act. The work aims to distinguish the application of actio de in rem verso in the indicated sense from similar legal figures: subrogation under Article 73, paragraph 1 of the Bulgarian Obligations and Contracts Act, in conjunction with Article 74, paragraph 1 of the Bulgarian Obligations and Contracts Act., as well as the payment of another's obligation due to an error in the hypothesis of Article 56, paragraph 1 of the Bulgarian Obligations and Contracts Act.

In order to be systematic and comprehensive, this study will also pay attention to the provision of another benefit at the expense of the impoverished person as a hypothesis that is traditionally included in the aforementioned systematics. In addition, the study also involves examining the issues concerning the possibility of the existence of both direct and indirect unjust enrichment at someone else's expense within the meaning of Article 59, paragraph 1 of the Bulgarian Obligations and Contracts Act. Complementing the analysis of the above-mentioned manifestations of the general claim for unjust enrichment, a critical analysis of the available case law will be made, as well as a review of the currently published works on this subject-matter in domestic and foreign literature.

<https://doi.org/10.33919/yldnbu.24.13.6>

Ивайло Малинов

**Плащането на чужди задължения
или предоставянето на друга облага
за сметка на обеднялото лице
в хипотезата на чл. 59, ал. 1 ЗЗД**

Настоящата студия изследва хипотезите на плащане на чуждо задължение, които възникват като едно от основните проявления на общия иск за неоснователно обогатяване по смисъла на чл. 59 ЗЗД. Изследването има за цел да отграничи приложението на action de in rem verso в посочения смисъл от сходни правни фигури: суброгацията по чл. 73, ал. 1 ЗЗД, във вр. с чл. 74, ал. 1 ЗЗД, както и плащането на чуждо задължение поради грешка в хипотезата на чл. 56, ал. 1 ЗЗД.

С оглед на изчерпателност в настоящата разработка ще бъде обърнато внимание и на предоставянето на друга облага за сметка на обеднелия като хипотеза, която традиционно се причислява в посочената систематика. Освен това, изследването предполага и изследване на въпросите, касаещи възможността за съществуване на както на пряко, така и на непряко неоснователно обогатяване за чужда сметка по смисъла на чл. 59, ал. 1 ЗЗД. Във връзка с анализа на посочените проявления на общия иск за неоснователно обогатяване ще бъде направен критичен анализ на достъпната съдебната практика, както и преглед на направените към момента национални и чуждоезични разработки по темата.

Увод

Общият състав на неоснователното обогатяване по смисъла на чл. 59 от Закона за задълженията и договорите (ЗЗД) може да се осъществи в резултат на различни правни и фактически действия, дори при проявлението на някои юридически събития¹. Несъмнено може да се направи извод, че

¹ Вж. Голева, П. Облигационно право. Седмо преработено и допълнено издание. С.: Нова звезда, 2021, с. 506.

отделните хипотези, които се субсумират под състава на цитирана норма, са крайно нехомогенни и специфични. Освен че хипотезите са пределно разнородни като фактически действия и се осъществяват чрез специфични юридически факти, някои от тях обаче се доближават до регламентацията на други институти, а това налага отграничаването им от тях (например извършването на подобрения от държатели е хипотеза, аналогична на извършването на подобрения от владелци; обезщетението на плащането на чужди задължения по чл. 59 ЗЗД е хипотеза близка както до суброгацията, така и до *кондикционната претенция* по чл. 56 ЗЗД, регулираща плащането на чужд дълг поради грешка; неправомерното ползване на чужди вещи е хипотеза, твърде близка до непозволеното увреждане и т. н.). Това вътрешно разслояване на приложението на чл. 59 ЗЗД поставя и дискусияния въпрос дали не е удачно някои от хипотезите да бъдат изрично уредени на друго място с оглед на систематичната им принадлежност. Освен всичко това, нехомогенността на хипотезите, които се подвеждат под нормата на чл. 59 ЗЗД, води до трудности при прилагането им в практиката, което се допълва от нейната обща и абстрактна формулировка, както и оскъдността на правната регламентация *de lege lata*.

От обобщения анализ на съдебната практика по прилагането на института на неоснователното обогатяване за чужда сметка могат да бъдат направени няколко извода. Преобладаващият брой дела в практиката са фокусирани в няколко групи юридически факти, а хипотезите основно се свеждат до **три** основни вида – нерегламентирано използване на чужди блага; плащане на задълженията на трето лице; извършване на подобрения в чужд имот извън хипотезите на подобрения, извършени от владеец² (в случая, когато това действие не представлява водене на чужда работа без пълномощие). Повторяемостта на хипотезите, в които се прилага въпросната норма, отново бихме свързали с нейния рестриктивен характер, продиктуван от множеството изисквания, наложени при употребата ѝ. За това считаме, че поставянето на нормата на чл. 59 ЗЗД като остатъчно, крайно средство за присъждането на реституция, породена от неоснователно обогатяване за чужда сметка, е неоправдано с оглед на уредбата на института като „общ“ състав. От това пък се открива и необходимостта от преосмисляне на законовия текст, съчетан с възможността за неговата актуализация.

² Вж. Митев, К. Възникване и развитие на идеята за общ фактически състав на неоснователно обогатяване. Правната наука, традиции и актуалност. Пловдив: Пловдивски университет „Пансий Хилендарски“, с. 312 и сл.

Показателно е, че очертаното поле от групи хипотези напълно кореспондира с класификацията на института на неоснователното обогатяване, направена в немското право. С оглед на изискването, постановено в чл. 59 ЗЗД, обогатяването да се е случило по начин, различен от престиране, считаме, че нормата представлява своеобразна проекция на изведената в Германия категория, обозначена с термина *непрестационна кондикция*. В този смисъл немската доктрина също признава **три** основни вида неоснователно обогатяване за чужда сметка, основани на *непрестационна кондикция*³:

- 1) вмешателство на длъжника в патримониума на обеднялото лице чрез използване на негово благо;
- 2) разходи, понесени от обеднялото лице, за извършени подобрения върху имуществото на обогатения и
- 3) плащане на чуждо задължение или предоставяне на друга облага/услуга за сметка на обеднелия.

Като се изходи от горната систематика, става ясно, че една от основните хипотези на неоснователно обогатяване за чужда сметка по смисъла на чл. 59, ал. 1 ЗЗД в българската съдебна практика е плащането на чужди задължения, разбирана в доктрината като спестяване на разходи, или така наречените случаи на тристранни отношения⁴. Въпреки че в тези специфични хипотези имущественото разместване се дължат на извършването на някакво действие, обикновено насочено към изпълнение на конкретно задължение, т. е. механизмът на имущественото разместване е основан на даване (*dare*) или престация за *facere*, поради наличието на определени обстоятелства, връщането на *нещото* по смисъла на *престационните кондикции* (членове 55–58 ЗЗД) не е възможно да се осъществи поради спецификата на правоотношението. Ето защо в подобни хипотези като крайно средство за защита се проявява нормата на субсидиарния иск по чл. 59 ЗЗД. В направената от немската доктрина правна квалификация в тази група отношения биват включени и хипотези на предоставяне на друга облага/услуга в полза на обогатения за сметка на обеднелия, извън плащането на парична сума⁵. Считаме, че въпросът, който се поставя при подобни хипотези, също представлява особен интерес, тъй като при

³ Вж. Dannemann, G. The German Law of Unjustified Enrichment and Restitution. Oxford Scholarship Online, 2009, 87–88.

⁴ Вж. Голева, П. Облигационно право [...], с. 507.

⁵ Вж. Dannemann, G. The German Law of Unjustified Enrichment and Restitution [...], p. 87.

престирането на задължение за *facere* (в която категория несъмнено попада **извършването** на услуги) отново наблюдаваме пряко извършване на съответната престация, но поради особеностите и механизъм на извършване, отново „връщането“ ѝ по смисъла на чл. 55 и сл. 33Д се явява обективно невъзможно.

1. Плащане на чуждо задължение при института на суброгацията

Плащането на чуждо задължение по смисъла на чл. 73, ал. 1 33Д, което поражда т. нар. **суброгационно право** по чл. 74, ал. 1 33Д, е правна фигура, която много наподобява плащането на чуждо задължение като хипотеза, която попада в приложението на института, уреден в чл. 59 33Д. Това сходство може да се обоснове с факта, че исторически и сравнителноправно връзката между института на суброгацията и регресното вземане се основава на принципа за забрана на неоснователното обогатяване⁶. Именно това налага отграничаването на двата института. Съгласно чл. 73, ал. 1 33Д всяко задължение може да бъде изпълнено от трето лице, дори против волята на кредитора, освен ако той има интерес от личното изпълнение на длъжника. Интересът от лично изпълнение означава, че е поето задължение *intuitu personae*, изискващо наличието на специфичните субективни качества, които притежава длъжникът или задължението просто е такова по взаимно съгласие на страните⁷. На следващо място, съгласно разпоредбата на чл. 74 33Д този, който е изпълнил едно чуждо задължение, като е имал правен интерес да стори това, встъпва в правата на кредитора. На общо основание изпълнението от третото лице погасява вземането на кредитора и освобождава длъжника, така както ако самият длъжник би изпълнил. След изпълнението кредиторът не може да иска нищо повече от длъжника си, тъй като тази облигационна връзка престава да съществува – тя е погасена от изпълнението. Плащането от трето лице, при наличие на правен интерес, създава нова облигационна връзка (наричана **регресно вземане**), между платилия чуждото задължение и първоначалния длъжник, по силата на която платилият има претенция спрямо последния⁸.

⁶ Вж. Голева, П. Суброгация, регрес и давност при застрахователните отношения. Търговско право, 1/2003, 5–19.

⁷ Вж. Голева, П. Облигационно право [...], с. 131.

⁸ Така Русчев, И. Гранични случаи в правото: съотношение между суброгация и регрес. Достъпно на <https://gramada.org/>

Тоест разпоредбата на чл. 74 ЗЗД предвижда, освен изпълнение на чуждото задължение един специфичен елемент от фактическия състав – правен интерес от изпълнението. Съгласно най-новата и актуална практика на ВКС: „[н]аличие на правен интерес от изпълнение за третото лице съществува когато е налице опасност от настъпването на неблагоприятни имуществени последици по отношение на изпълняващия чуждото задължение, и то само във връзка с отношенията му с кредитора по първоначалното вземане, т. е. – следва да е налице конкретна зависимост между отношенията кредитор-длъжник, които да засягат, в смисъл да застрашават имуществени права на третото лице, на което поради това да се признае правен интерес от изпълнение“⁹. Тоест законът допуска изпълнението чуждо задължение трето лице да встъпи в правата на кредитора, но само ако е налице изискването третото лице да има **правен интерес от изпълнението**, което означава облигационното правоотношение между кредитора и длъжника да засяга конкретни имуществени права на това лице – арг. от чл. 74, ал. 1 ЗЗД. Наличието на правен интерес за третото лице от изпълнението, според трайно установената практика на ВКС, означава, че облигационното отношение между кредитора и длъжника засяга конкретни имуществени права на третото лице¹⁰. Правен интерес обикновено е налице при наличие на изискуемо вземане на кредитора срещу третото лице – така е при солидарните задължения (чл. 127 ал. 2 ЗЗД), при поръчителството (чл. 146 ЗЗД), при гарантите по банкова гаранция (Решение № 1817/1995 г., 5 г. о. на ВКС), при имуществените застраховки и др. Тези отношения обаче нямат никакво значение за удовлетворения кредитор. Неговото задължение е валидно и законосъобразно погасено и от неговия патримониум не може да се търси „връщане“ на даденото от третото лице. Ето защо, съгласно доктрината, занимаваща се с уредба на института, изпълнението от страна на третото лице пораждала **ново облигационно, лично** вземане, само че срещу неизпълнилия главен длъжник. Генезисът на това право откриваме именно в наличието на регресното право, което обосновава и съществуването на правния интерес от изпълнението на чуждото вземане.

Като се отчита посоченото по-горе, според практиката на ВКС съгласно чл. 74 ЗЗД третото лице се суброгира в правата на удовлетворения

⁹ Вж. Решение № 54 от 4.2.2025 г. на ВКС по гр. д. № 1588/2024 г., IV г. о., ГК.

¹⁰ Вж. например Решение № 50009 от 25.7.2024 г. на ВКС по т. д. № 1765/2022 г., II т. о., ТК; Решение № 5 от 4.7.2016 г. по гр. д. № 2723/2015 г., IV г. о. на ВКС; Решение № 122 от 18.9.2014 г. на ВКС по т. д. № 3228/2013 г., I т. о., ТК.

кредитор, ако е имал интерес да изпълни или има иск за неоснователно обогатяване по чл. 59 ЗЗД, ако е изпълнил без да има правен интерес от това¹¹. Казано другояче, при липса на регресно вземане (разбирано като наличие на правен интерес) между длъжника и третото лице, което изпълнява неговия дълг, със самия факт на изпълнение на чуждото задължение в полза на третото лице ще възникне вземане срещу длъжника с правно основание чл. 59 ЗЗД (стига при изпълнението третото лице да не е действало с *causa donandi*)¹². Тоест изводът, който може да се направи от разрешенията в практиката, е, че до хипотеза на неоснователно обогатяване за чужда сметка в случаите на плащане на чуждо задължение може да се стигне единствено при липса на правен интерес от изпълнението от страна на мнимия длъжник¹³. В този случай суброгацията се явява невъзможна, поради липсата на правен интерес, обосноваван от съществуването на регресно вземане, а това отваря пътя на субсидиарния иск по смисъла на чл. 59 ЗЗД. Това е така, защото кредиторското вземане вече ще бъде погасено и понеже третото лице не може да се суброгира в него, поради факта на плащането ще придобие ново, свое вземане към длъжника, което ще зависи от размера на платеното, а не от размера на дълга на главния длъжник към кредитора му. Тази постановка ще бъде доразвита по-долу в т. 3. от изложението.

2. Изпълнение на чуждо задължение поради грешка

Хипотезите на плащане на чуждо задължение по чл. 59 ЗЗД следва да бъдат отграничени и от тези на чл. 56 ЗЗД – плащане на чужд дълг при наличието на **грешка**¹⁴, а поради формулировката на последната норма, на свой ред плащането на чуждо задължение поради грешка следва да бъде съпоставено и със суброгацията по чл. 74 ЗЗД. Съгласно доктрината грешката представлява **неправилната представа на солвенса**, че за него съществува задължение към кредитора, към когото той изпълнява¹⁵.

¹¹ Вж. Решение № 400 от 20.1.2015 г. на ВКС по гр. д. № 1756/2014 г., IV г. о., ГК.

¹² Вж. Русчев, И. Гранични случаи в правото [...] на: <https://gramada.org/>

¹³ Вж. Решение № 54 от 4.2.2025 г. на ВКС по гр. д. № 1588/2024 г., IV г. о., ГК; Решение № 459 от 8.6.2010 г. на ВКС по гр. д. № 1238/2009 г., IV г. о., ГК. Така приема и Богданова, И. Искът по чл. 59 от Закона за задълженията и договорите. С.: Enthusiast, 2024, с. 361.

¹⁴ За елементите на фактическия състав на *кондикцията* по чл. 56 ЗЗД вместо всички вж. Митев, К. Неоснователно обогатяване по членове 55–58 ЗЗД. С.: Сиби, 2014, с. 97.

¹⁵ Вж. Митев, К. Неоснователно обогатяване [...], 99–100.

Принципното положение е, че „суброгирането в правата на удовлетворения кредитор изключва право на иск за връщане на платеното, поради грешка, на основание чл. 56 ЗЗД“ (Решение № 61 от 16.7.2012 г. на ВКС по т. д. № 678/2011 г., II т. о., ТК). Горното се предпоставя от текста на разпоредбата на чл. 56 ЗЗД, която предполага плащане на чужд дълг, т. е. липсата на **валидно правоотношение** между платеща и възползвалото се от плащането лице, а в този смисъл суброгирането при наличие на **правен интерес** изключва грешката (вж. Решение № 773 от 15.7.2002 г. по гр. д. № 1543/2001 г. на V т. о. на ВКС). Това е така, тъй като, както беше изяснено в т. 2 от изложението, в **законово уредените случаи на суброгация** третото лице по дефиниция е обвързано към кредитора по силата на отделно правоотношение между тях, обосноваващо съществуването на регресен иск (задължение на солидарен длъжник, на поръчител, на трето лице, заложило или ипотекирало своя вещ в полза на кредитора по силата на договор с него, за обезпечаване на чужд дълг – на длъжника към такъв кредитор и др.), а в хипотезата на чл. 56 ЗЗД, като разновидност на *condictio indebiti*¹⁶ такова правоотношение липсва. Въпреки горното, плащането на чужд дълг поради грешка може да прерасне в хипотеза на **суброгация, при липса на правен интерес**. Отново се касае за хипотеза на съществуващ дълг, при която този, който е получил плащането, действително е кредитор, но този, който е платил, не е истинският длъжник, а освен това кредиторът не се е обогатил за сметка на реално платилия, защото е получил това, което му се дължи, но отново го получава от някой, който не му го дължи. За да бъде успешно проведен такъв иск за законова суброгация, необходимо е платещът да докаже, че е бил в грешка при плащането, както и да бъде доказано, че кредиторът добросъвестно се е лишил от документа или от обезпечението на задължението – арг. от чл. 56, ал. 1, изр. първо *in fine* ЗЗД.

В по-общата хипотеза на чл. 56 ЗЗД трето лице, което изпълни по погрешка чужд дълг, не се суброгира в правата на кредитора, а може да кондицира обратно неоснователно даденото, поради наличието на невярна представа за действителността. Само ако кредиторът се е лишил добросъвестно от документа или от обезпечението на задължението, по силата на закона третото лице встъпва в правата на кредитора – чл. 56,

¹⁶ *Condictio indebiti* е правен термин от римското право, който означава претенция за връщане на нещо, което не е дължимо, обикновено платено по погрешка или без правно основание. За различните видове *кондикции* вж. Zimmerman, R. The Law of Obligations. Roman foundation of the Civilian tradition, Cape Town: Oxford Juta & Co Ltd., 1992, 842–856.

ал. 1, изр. второ ЗЗД. За разлика от хипотезата на чл. 74 ЗЗД в случая не се изисква солвенсът да е имал правен интерес да изпълни чуждото задължение¹⁷. В доктрината се допълва, че именно в този случай третото изпълнило лице би могло да търси стойността на даденото и по правилата на неоснователното обогатяване¹⁸. За наличието на такава претенция обаче също са необходими очертаните по-горе специфични предпоставки. Тоест посочва се, че в хипотезата на добросъвестно лишаване от документ или обезпечение по изключение се допуска от закона и суброгация без наличие на правен интерес, а третото лице, погасило чуждия дълг, може да иска онова, с което длъжникът се е обогатил, до размера на обедняването си по смисъла на чл. 59, ал. 1 ЗЗД¹⁹.

2.1. Като се отчита горното, струва ни се, че се обосновава една възможна алтернативност между законовата суброгация по чл. 56, ал. 1, изр. *второ* ЗЗД, във връзка с чл. 74 ЗЗД и претенцията по чл. 59, ал. 1 ЗЗД²⁰. Обаче възниква и един съществен въпрос – щом суброгационното право по смисъла на чл. 56, ал. 1, изр. *второ* ЗЗД дава самостоятелно право на иск, не представлява ли това право друг иск, а то, от своя страна, по силата на чл. 59, ал. 2 ЗЗД да препятства основателността на претенцията за неоснователно обогатяване за чужда сметка?

Съдебната практика също се присъединява към посочената възможност за конкуренция на притезания²¹. Съгласно Решение № 33/3.4.2017 г. на ВКС по т. д. № 61211/2016 г., ГК, IV г. о. разпоредбата на чл. 56 ЗЗД не следва да се тълкува разширително и не може да се приеме, че тя има за цел да поправи всяко неоправдано (поради грешка) разместване на блага, което би довело до несправедливо обогатяване на едно лице за сметка на обедняването на друго. При неоснователно разместване на блага ищецът може да се защити с иска по чл. 59 ЗЗД, ако са налице визираните в закона предпоставки: обедняване на ищеца, обогатяване на ответника, като обедняването и обогатяването следва да произтичат от един или от няколко общи факта. Затова, според съда, когато длъжникът се явява обогатен за

¹⁷ Вж. Митев, К. Неоснователно обогатяване [...], с. 104.

¹⁸ В този смисъл и Богданова, И. Искът по чл. 59 [...], с. 360, бел. под линия № 895.

¹⁹ По този въпрос вж. и Русчев, И. Встъпване в правата на удовлетворения кредитор. Обезпеченията в материалното и процесуалното право. С.: Труд и право, 2018, 132–160.

²⁰ Вж. Митев, К. Неоснователно обогатяване [...], с. 105.

²¹ С термина „конкуренция на притезания“ в доктрината се означават случаите, в които едни и същи юридически факти или фактически състав могат да бъдат подведени под хипотезата на няколко различни правни норми. Вж. Големинов, Ч. Неоснователно обогатяване. Гражданскоправни аспекти. III преработено и допълнено издание. С.: Феня, 2011, 140–141.

сметка на грешно платилия, доколкото първият е спестил разходи за изпълнение на погасеното задължение, които иначе е трябвало да направи, искът по чл. 59 ЗЗД е допустим. Престираният пък е обеднял вследствие на погасяването на чуждото вземане по чл. 56 ЗЗД към кредитора поради настъпване на посочените в нормата правопрекратяващи обстоятелства – добросъвестното лишаване на кредитора от документа за вземането или от неговите обезпечения. Това е фактът, който едновременно погасява задължението на длъжника към кредитора и вземането на *солвенса* към кредитора за *престационна кондикция* по чл. 56 ЗЗД и така води до неоснователно имуществено разместване между длъжника и *солвенса*, което пък се явява и правопораждащия юридически факт за претенцията по чл. 59, ал. 1 ЗЗД спрямо обогатилия се длъжник.

Можем да посочим като извод, до който достига съдът, че преди настъпването на този момент претенцията за неоснователно обогатяване за чужда сметка не съществува като правна възможност за *солвенса*, тъй като съществува тази по общата хипотеза на чл. 56 ЗЗД и тя дерогира първата (по арг. от чл. 59, ал. 2 ЗЗД). В случая обаче би следвало да се постави въпросът: дали наистина едната претенция се погасява, а на нейно място се поражда нова такава, или на практика се случва нещо различно? Всъщност, горното води до друго питане: самостоятелно право на иск ли е суброгационното право или правна последица, възникваща по силата на закона, която дава правата, които е притежавал удовлетворения кредитор срещу неговия длъжник? По този въпрос в докрината са предложени различни становища. Според едни автори суброгационното право представлява самостоятелно право на суброгаторен иск²², а според друга група автори суброгацията представлява особен вид частно правоприемство на определени права на удовлетворения кредитор²³.

Заслужава подкрепа виждането, че суброгацията не представлява самостоятелно право на иск, а по своята същност е **специфичен вид частно правоприемство** на правата на удовлетворения кредитор спрямо негов длъжник. Следователно между суброгацията по чл. 56, ал. 1, изр. второ ЗЗД и искът по чл. 59 ЗЗД не би следвало да важи ограничението за субсидиарност, което пък би ограничило приложението на общия иск за неоснователно обогатяване за чужда сметка. Изискването за липса на

²² Вж. Кожухаров, А. Облигационно право. Общо учение за облигационното отношение. Нова редакция и допълнения от Петко Попов. С.: Юриспрес, 2002, с. 248.

²³ В този смисъл вж. Калайджиев, А. Облигационно право. Обща част. Осмо издание. С.: Сиби, 2020, с. 276.

друг иск несъмнено би важало, ако погрешно изпълнилият солвенс има друго регресно право, или придобива такова, суброгирайки се в правата на кредитора, което пък регресно право всъщност е било юридически свързано с правопораждащият юридически факт на погасеното длъжниково задължение. Обаче в хипотезата на чл. 56, ал. 1, изр. второ ЗЗД подобно регресно право дефинитивно липсва, защото правната фигура е суброгация при липсата на правен интерес.

Остава следният въпрос: встъпването в правата на кредитора не предполага ли и встъпването на погрешно изпълнилия в претенцията по чл. 56, ал. 1, изр. второ ЗЗД по отношение на неизпълнилия истински длъжник? Не следва ли именно в това пряко кредиторско право спрямо обогатения длъжник да се суброгира сгрешилият солвенс, а то от своя страна да представлява друг иск по смисъла на чл. 59, ал. 2 ЗЗД и да дерогира претенцията за неоснователно обогатяване за чужда сметка? Присъединявайки се към виждането, че суброгационното право в традиционния му смисъл по чл. 74 ЗЗД по своето правно действие единствено „обогатява“ и подпомага съществуващото вече регресно право на изпълнилия чуждото задължение с правата и привилегиите, които има носителя на главния дълг²⁴, би следвало да дадем положителен отговор на поставения въпрос. Ето защо, струва ни се, в класическия вид суброгацията не поражда ново право за изпълнилия чуждото задължение, тъй като за него изначално съществува конкретно регресно право. Това е така, защото изпълнилият чуждото вземане принципно има свое собствено регресно право поради изричното изискване за наличие на правен интерес, а встъпвайки в правата на кредитора, неговото право единствено се допълва с правата (обезпеченията, привилегиите и т. н.), които е имал удовлетворения кредитор.

Поставеният въпрос, разбира се, е твърде дискуссионен. Традиционно суброгацията се определя като способ за преминаване на вземания, а не като способ за погасяване или пораждане на задължения. Може би в случая, поради изключителността на хипотезата на чл. 56, ал. 1, изр. второ ЗЗД, следва да направим извода, че изпълнителят трето лице не се суброгира същински, тъй като то не придобива обезпеченията и привилегиите на удовлетворения кредитор срещу същинския длъжник, понеже изначално му липсва регресно право за това, което се обосновава с липсата на правен интерес²⁵, а от друга страна, същите са погасени поради

²⁴ Така и Голева, П. Облигационно право [...], с. 297.

²⁵ В подобен смисъл вж. Голева, П. Облигационно право [...], с. 301.

изричното изискване на чл. 56, ал. 1, изр. първо *in fine* 33Д. В този смисъл може би следва да приемем, че по силата на чл. 56, ал. 1, изр. второ 33Д погрешно изпълнилият, който не може да кондикцира вземането си от кредитора, встъпва в съществуващото право на кредитора за вземането, което е притежавал спрямо истинския длъжник. Това вземане може да се разглежда като аналогично на регресното вземане, което обосновава правния интерес в класическата хипотеза на суброгацията. Струва ни се, че именно това е смисълът, който е вложен в разпоредбата на изречение второ на чл. 56 33Д. Ако това обаче е така, то тогава се налага и изводът, че съгласно изискването за субсидиарност искът по чл. 59 33Д ще бъде дефинитивно изключен, тъй като погрешно изпълнилият чуждия дълг ще има друг иск по смисъла на ал. 2 на цитираната норма – прякото право на удовлетворения кредитор, в което е встъпил по силата на закона. 33Д е недвусмислен в този смисъл: изпълнилият чуждото задължение „встъпва в правата на кредитора“. От друга страна обаче законът мълчи за кои права става въпрос, а тъй като обезпеченията дефинитивно са погасени (арг. от чл. 56, ал. 1, изр. първо 33Д) остава да приемем, че се има предвид именно правото, което съществува в патромониума на кредитора срещу истинския длъжник. Ето защо встъпването в това право на кредитора предполага и възможността от неговото принудително изпълнение, т. е. обосновава наличието на право на иск. А щом погрешно изпълнилият встъпва в съществуващо право на иск, това не кореспондира с изискването за субсидиарност, разбирано като липсата на друг иск по смисъла на чл. 59, ал. 2 33Д. Това обаче означава и, че посочената по-горе алтернативност между претенцията по чл. 56, ал. 1, изр. второ 33Д и искът по чл. 59 33Д, която се обосновава в доктрината и съдебната практика, следва да бъде отчетена като неправилна.

3. Плащането на чуждо задължение или предоставянето на друга облага като хипотеза на чл. 59 33Д

От изложения по-горе анализ става ясно, че за да се стигне до неоснователно обогатяване за чужда сметка при плащане на чуждо задължение в хипотезата на чл. 59, ал. 1 33Д, на първо място е необходимо да не са налице условията за суброгация по чл. 74 33Д, т. е. да липсва правен интерес от изпълнението. Освен това, ако става въпрос за изпълнение, дължащо се на грешка, необходимо е още удовлетвореният кредитор да се е лишил добросъвестно от документите и обезпеченията при липса на правен интерес от изпълнението – арг. от чл. 56, изр. първо *in fine* 33Д.

Ако приемем обаче, че встъпването в правата на кредитора дава и правото му на иск спрямо истинския длъжник, то тогава във втората хипотеза искът по чл. 59 ЗЗД би следвало да бъде изключен, съгласно правилото за субсидиарността по чл. 59, ал. 2 ЗЗД. Като се възприема обаче второто допускане за абсолютно, считаме че същото в някои случаи би довело до неприемливи резултати.

По отношение на разглежданите в настоящия труд хипотези на неоснователно обогатяване за чужда сметка – плащането на чуждо задължение или предоставянето на друга облага на обогатения за сметка на обеднялото лице в правната литература се посочва, че като механизъм обогатяването може да бъде пряко или непряко²⁶. Традиционно неоснователното обогатяване за чужда сметка се определя непряко, защото облагата преминава през патримониума на трето лице²⁷. Стана ясно, че до подобен усложнен механизъм може да се стигне при изпълнението на нещо, което не се дължи – например при плащането на чужд дълг при липсата на правен интерес или при плащането на чужд дълг при грешка, съчетано с добросъвестно лишаване от документите или обезпеченията от страна на кредитора – чл. 56, ал. 1, изр. *второ* ЗЗД, доколкото суброгацията в правото на иск по чл. 56 ЗЗД не изключва приложението на чл. 59 ЗЗД (вж. по-горе т. 2. 1.). Въпреки че плащането на чужд дълг предполага наличието на тристранно отношение, включването на предоставяне на друга облага/услуга в полза на обогатения за сметка на обеднелия, извън плащането на парична сума, разширява кръга на отношения, които попадат в тази подгрупа на неоснователно обогатяване за чужда сметка. И в българската доктрина с основание се обръща внимание на въпроса, че не е приемлива тезата, според която в обхвата на чл. 59 ЗЗД попадат само хипотезите, в които обогатяването за чужда сметка се осъществява непряко, т. е. чрез действие или чрез патримониума на трето лице²⁸. Затова считаме, че неоснователното обогатяване за чужда сметка може да бъде и пряко тогава, когато облагата преминава директно от патримониума на обеднелия към патримониума на обогатения.

²⁶ Вж. Davrados, N. Demystifying Enrichment Without Cause, Legal Studies Research Paper Series Paper number 2018-11, Louisiana Law Review, p. 1256.

²⁷ С основание хипотезите на непряко обогатяване са определяни като „кошмара на института на неоснователното обогатяване“, тъй като същите създават почти непреодолима трудност за правилната им квалификация. Вж. Zimmermann, R. Basis Feature of the German Law of Unjustified Enrichment. Restitution Law Review, 1994, Volume 14, p. 31.

²⁸ Вж. Митев, К. Неоснователно обогатяване [...], с. 62.

Разглежданите хипотези са именно случаите, които се намират в т. нар. „сива зона“ между *condictio indebiti* и *actio de in rem verso*²⁹. Разделителната линия също е замъглена в някои специфични случаи на погрешно изплащане на чуждо задължение, например на плащането на задължение за чужди данъчни задължения. В правната литература обикновено се отбелязва, че винаги щом дадено обогатяване е непряко, т. е. чрез посредничеството на трето лице, се осъществява съставът на чл. 59 ЗЗД, а не на чл. 55, ал. 1 ЗЗД³⁰. На първо място, това е основната причина за появата изобщо на иска първообраз – *actio de in rem verso*, чието първоначално предназначение е било да премахне неоснователните обогатявания, които са се осъществили непряко, т. е. между три или повече страни. Освен това, по аргумент от чл. 59, ал. 1 ЗЗД наличието на пряка престация е предпоставка за упражняването на правата, регулиращи претенциите на *престационна кондикция* – членове 55–58 ЗЗД, а прилагането на чл. 59 ЗЗД остава за случаите на обогатяване за чужда сметка по друг начин. Анализът на практиката обаче показва, че това положение е вярно само за една част от хипотезите, тъй като искът по чл. 59 ЗЗД е възможен и в хипотези на извършване на пряка престация, която обаче не може да бъде защитена по реда на *престационните кондикции*³¹.

3.1. Във връзка с гореизложеното считаме за необходимо да се прави разлика между възможността за пряко неоснователно обогатяване за чужда сметка и случаите на неоснователно имуществено разместване вследствие на *престационна кондикция*, което по дефиниция също се осъществява пряко. Плащането на чуждо задължение по необходимост предполага наличието на тристранни отношения. Това е така, защото понякога прякото имуществено разместване между две лица може да създаде нова облигационна връзка, която да въвлече и едно трето лице, чийто разходи биват спестени. Това на практика обаче не изчерпва цялата палитра от възможни хипотези на пряко неоснователно обогатяване за чужда сметка. В определени хипотези прякото имуществено разместване между две лица може да наложи отстраняването на обогатяването да бъде възможно единствено чрез иска по чл. 59, ал. 1 ЗЗД.

Като такъв пример за пряко неоснователно преминаване на блага в хипотезите на *непрестационна кондикция*, при които обаче се извършва

²⁹ Вж. Giglio, F. A Systematic Approach to 'Unjust' and 'Unjustified' Enrichment, Oxford Journal of Legal Studies, vol. 23, no. 3, 2003, 457–458.

³⁰ Срв. Митев, К. Неоснователно обогатяване [...], с. 61.

³¹ Така Богданова, И. Искът по чл. 59 [...], 424–426.

престация за *facere*, могат да се посочат услугите, извършени от обеднелия (например уроци или други обучителни действия, повишаващи знанията на обогатения), които не почиват на договорни задължения или са извършени без основание спрямо обогатения, като същите не са били заплатени на извършилото услугата лице. Тази хипотеза значително се различава от плащането на чуждо задължение, защото тя не предполага наличието на тристранни отношения. Аналогично, при извършена престация за *facere* по договор за услуга, който е бил обявен за нищожен или е бил унищожен, не може да възникне претенция за *престационна кондикция* по смисъла на членове 55–58 ЗЗД, защото в такива хипотези извършеното действие не може да се разглежда като *даване* и *получаване*, съответно то не може да бъде върнато обратно³². Това е така, защото услугите са от нематериално естество и въпреки че те могат да бъдат прстирани пряко, реституирането

³² В теорията тази теза бива оспорвана – вж. Митев, К. Неоснователно обогатяване [...], 56–58. Авторът счита, че така се ограничават нормите на *престационните кондикции*, защото законът не прави разлика и не диференцира предмета на даване, с оглед на подвеждането му под тези състави. Като аргументи в защита на тезата се посочват няколко съдебни решения, които обаче считаме за неотнормирани към хипотеза на *кондициране* на престация за *facere*. Посочва се като пример Тълкувателно решение № 122 от 1.12.1986 г., ОСГК на ВКС, в което съдът приема, че „договорът за гледане и издръжка не е с продължително изпълнение, поради което при неговото разваляне има основание за реституция“. На основание горното съдът приема, че при обявен за нищожен договор за прехвърляне на имот срещу издръжка и гледане на осъществения гледането се дължи връщане на парична сума, която кореспондира с размера на прстираните услуги по смисъла на чл. 55, ал. 1 ЗЗД. В случая неправилно ни се струва прилагането на чл. 55 ЗЗД, тъй като нормата изрично говори за връщане на нещо, а не за трансформацията на даденото в парична престация. Разбира се тук може да се посочи аналогията с чл. 57, ал. 2 ЗЗД, която урежда връщането на парична сума при погиване на неоснователно дадената вещ. Обаче погиването на вещта и получаването на „непогинала“ услуга не са едно и също нещо и аналогията, струва ни се, се явява невъзможна. Освен това, твърде спорно ни изглежда отричането на продължителния и периодичен характер на договора за издръжка и гледане. Какъв е той тогава – с еднократно изпълнение ли? В редица съдебни актове недвусмислено се посочва, че договорът за прехвърляне на имот срещу издръжка и гледане е с **продължително изпълнение** – вж. например Решение № 121 от 5.3.2010 г. на ВКС по гр. д. № 3118/2008 г., III г. о., ГК; Определение № 366 от 20.4.2018 г. на ВКС по гр. д. № 284/2018 г., IV г. о., ГК; Решение № 239 от 3.7.2014 г. на ВКС по гр. д. № 1019/2014 г., IV г. о., ГК.

Като друг пример за решение, в което се допуска *кондициране* на извършена услуга, се посочва такова на АС при БТПП по ВАД № 14/2007 г., където искането за реституция на прстираното от изпълнителя по развален по чл. 87 ЗЗД договор за изработка е подведено под хипотезата на чл. 55, ал. 1 ЗЗД. В разгледания казус изпълнителят е прстирал частично идеен проект на сграда, а Арбитражният съд е отсдил връщане на паричната равностойност на прстиратана работа. Тук отново трансформацията на престацията за *facere* в паричната ѝ равностойност ни се струва непочиваща на законово основание, доколкото чл. 55, ал. 1 ЗЗД говори за връщане на даденото, а невъзможността за връщането му законът свързва единствено с погиването на вещта – арг. от чл. 57, ал. 2 ЗЗД. В този смисъл нито е прстирана вещ, нито тя е погинала, за да се извърши паричната трансформация. Подобно решение „изнасилва“ буквата на закона, вложена в чл. 55 ЗЗД и чл. 57 ЗЗД, като създава правна конструкция, която дори не може да се извлече от духа им.

им в натура или трансформирането на престацията по смисъла на чл. 55 ЗЗД, във връзка с чл. 57 ЗЗД би било невъзможно.

Ето защо в доктрината като правна възможност за възмездяването на извършени и незаплатени услуги, непочиващи на договорно основание или по прекратени с обратна сила договори, се предлага разпоредбата на чл. 59 ЗЗД³³. Това виждане заслужава подкрепа. В съдената практика се откриват и разрешения в посочения смисъл: в Решение № 219/4.2.2014 по дело № 871/2012 на ВКС, ТК, I т. о. се приема, че в случаите на получаване по нищожен договор на вещи, права или парични суми на връщане принципно ще подлежи даденото. Обаче при изпълнение на нищожния договор, когато престацията на едната от страните е за осъществяване на резултат, полученото по договора (резултатът) не би могло да се върне фактически на другата страна. Ако договорът е за изработка и престацията на изпълнителя е извършена и същата няма веществен резултат (например договор за консултантска услуга), то възложителят е спестил разходи, поради което за изпълнителя възниква вземане, но не и възможност да претендира връщане на полученото. Ако договорът е за изработка и престацията на изпълнителя е извършена и същата има веществен резултат (изпълнени СМР), то възложителят също е спестил разходи и за изпълнителя възниква вземане, предвид невъзможността да се върне полученото в натура. В последния случай спестените разходи могат дори и да не са еквивалентни с размера на уговореното възнаграждение. С оглед на характеристиката на престацията на изпълнителя по договора за изработка правилата по чл. 55 ЗЗД и чл. 34 ЗЗД не биха могли да се приложат поради невъзможността в патримониума на изпълнителя да се върне даденото, а от друга страна, резултатът ще се задържи от получилия го по нищожния договор. По тези съображения съставът на ВКС приема, че вземането на изпълнителя задълженията си страна по договора следва да се реализира по правилата на неоснователното обогатяване за чужда сметка по чл. 59 ЗЗД. Съвсем в същия смисъл откриваме и аргументация към Решение № 239 от 3.7.2014 г. на ВКС по гр. д. № 1019/2014 г., IV г. о., ГК, в което се посочва, че „[п]ри договора за прехвърляне на недвижим имот срещу задължение за издръжка и гледане развалянето е винаги с обратен ефект и поражда задължение за реституция на даденото по

³³ Вж. в този смисъл и Конов, Т. Възражение за неизпълнен договор и право на задържане. Подбрани съчинения. С.: Сиела, 2010, 298–299; Богданова, И. Критичен преглед върху приложимостта на иска по чл. 59 ЗЗД при ползване на чужди имуществени блага без основание. Търговско право, 3/2016, 71–72.

него, като страната със задължение за продължително изпълнение има вземане за изравняване на неоснователното обогатяване, възникнало от невъзможността престираното от нея да ѝ бъде върнато“. И тук съдът, считаме, че правилно отчита невъзможността да бъдат кондикцирани „дадените“ във времето издръжка и гледане, поради обективни съображения, което обаче остава отворена възможността имущественото уравниване на същите да се случи по правилата за неоснователно обогатяване за чужда сметка – чл. 59, ал. 1 ЗЗД. Изводът е, че и в определени хипотези на пряко имуществено размястване субсидиарният иск за неоснователно обогатяване за чужда сметка може да намери приложение, дори образно казано, измествайки приложението на *престационните кондикции* по членове 55–58 ЗЗД.

3.2. Очевидно е, че горните разсъждения се фокусират върху извършването на престация от вида *facere*. Всъщност можем да направим допускането и, че в някои специфични хипотези на извършена престация за *dare* искът за връщане на даденото също би бил недопустим – например в хипотезата на платени чужди данъци от данъчно незадължено лице. Горното, разбира се, е свързано и с особеното правно положение на публичноправните субекти и въведената изрична забрана за провеждане на принудително изпълнение срещу държавни учреждения – чл. 519, ал. 1 ГПК. В контекста на анализираната хипотеза следва да се спомене Решение от 18.7.2012 г. по гр. д. № 33617/2011 г., I г. о., 48-ми състав на Софийски районен съд. В него съдът приема, че не е налице грешка по смисъла на чл. 56 ЗЗД, доколкото плащането на данъците е било извършено с ясно съзнание, че се плаща чужд дълг, а наличието на грешка не е била доказана в хода на делото. От мотивите на съда се налага изводът, че само доколкото не е налице хипотезата на чл. 56 ЗЗД, за ищеца не съществува друга форма на защита освен тази по чл. 59 от същия закон. Платилият чуждия дълг не може да се суброгира в правата на кредитора поради липсата на правен интерес – арг. от чл. 73, ал. 1 ЗЗД. Ето защо съдът приема, че в конкретния случай от събраните по делото доказателства се установява, че с приемането от НАП на сумите, наредени като такива за погасяване на публични задължения на ответника, имуществото на ищеца е намаляло. Тогава искът за неоснователно обогатяване за чужда сметка, бидейки субсидиарен по отношение на *престационния иск*, трябва да бъде предявен срещу действителния длъжник, защото именно нему са били спестени разходите за дължими данъци и той бива неоснователно обогатен от погасяването им от третото незадължено лице. В тази хипотеза

несъмнено имаме пряко имуществено размястване и даване и получаване на нещо по смисъла на чл. 55 и сл. 33Д, но поради спецификата на правоотношението, връщането на даденото се явява обективно невъзможно.

Подобно е положението и при хипотезата, когато са платени чужди местни данъци и такси. По правилата на престационната кондикция едно такова правоотношение би се развило между солвенса и общината за връщане на погрешно платени чужди публични задължения. Такъв иск за връщане на недължимо платено публично задължение е неподведомствен на гражданския съд³⁴. Аналогично, законът въвежда забрана и не допуска изпълнение върху средствата по банковите сметки на общините и другите бюджетносубсидирани заведения – чл. 520, ал. 1 ГПК. Платилият би могъл да търси заплатените суми от общината само по административен ред чрез отправяне на искане до общината за връщане на погрешно платените чужди задължения, а евентуалното обжалване на отказа за връщане би се развило пред административните съдилища по реда на АПК³⁵. Съмнително е при липсата на изричен текст дали подобно искане би било уважено. По тази причина следва да приемем, че именно искът по чл. 59 33Д е на разположение на погрешно платилия определени парични суми за данък сгради и такса битови отпадъци срещу истинския длъжник. Същият цели да премахне обедняването на солвенса и обогатяването на истинския длъжник (под формата на спестени разноси) посредством предоставянето на пряк иск на първия срещу втория. Исковата претенция по чл. 59 33Д ще възникне в момента на плащането на чуждия данък или такса и ще се погаси с общия давностен срок, който следва да започне да тече от същия момент. В илюстрираните хипотези механизмът на имуществено размястване става посредством извършването на пряка престация за *dare*, но поради невъзможността същата да бъде кондикцирана обратно като последна възможност за имуществено уравниване се откроява именно искът по чл. 59, ал. 1 33Д.

В българската съдебна практика можем да открием и други групи решения, които касаят пряко имуществено размястване, и в които се предлагат разрешения в предложения смисъл. Например, когато медицинската услуга погрешка се предоставя на неосигурено лице, на общо основание тя

³⁴ Вж. Стоянов, П. Връщането на надвзети и недължимо платени данъци. ГСУЮФ, т. XXXVIII, 1942/1943 г.; Костов, М. Подведомственост на спорове за недължимо платени данъци, такси, глоби и други подобни държавни вземания. Социалистическо право, 12/1981 г., 3–14.

³⁵ Вж. Петров, В. Заплащане на чужди местни данъци и такси във връзка с недвижим имот, достъпно на <https://www.challengingthelaw.com/>

се дължи от него, но съдебната практика приема, че когато медицинската услуга погрешка се предоставя на осигурено лице, възнаграждението се дължи и следва да се заплати от НЗОК. В този смисъл съдът приема, че „[о]сигуреният, който е получил медицинска помощ въз основа на незаконосъобразно направление, не дължи възнаграждение. Когато издателят на направлението не е имал право да го издаде, той уврежда непозволено НЗОК и отговаря пред нея за причинените вреди. Ако изпълнителят на медицинската помощ върне полученото възнаграждение на НЗОК, той погасява чуждо задължение – това на издателя на направлението, без да има интерес за това, поради което не може да се суброгира в правата на удовлетворения кредитор, но за него възниква вземане на основание чл. 59 ЗЗД за това, с което се е обеднил по отношение на длъжника, който се е обогатил при погасяването на задължението му към удовлетворения кредитор“³⁶. Виждаме, че и в тази хипотеза съдът обосновава прилагането на общия иск за неоснователно обогатяване за чужда сметка с аналогични на гореизложените мотиви – въпреки че има извършена някаква **пряка престация** (без значение за *dare* или *facere*), поради особения механизъм на извършването ѝ пътят към *кондициите* по членове 55–58 ЗЗД остава затворен. Именно поради това като единствено и крайно средство за защита се появява искът по чл. 59 ЗЗД. С подобни съображения в съдебната практика се приема, че при доказано обедняване на ищец от полагане на грижи за друг човек, или за извършване на разходи за него, се дължи обезщетение за неоснователното обогатяване по чл. 59 ЗЗД само при липсата на основание – когато положилият грижите не е бил нормативно или договорно натоварен за това³⁷. В тези случаи най-често със задължението за полагане на грижи и извършването на разходи е натоварено някое трето лице и именно неговото задължение бива изпълнено от обеднелия, с което натовареният неоснователно се обогатява. Обаче поради невъзможността положените грижи да бъдат *кондицирани* обратно претенцията следва да се насочи към обогатеното лице, което е спестило разходи за полагането им.

Заклучение

Направеният анализ обхваща само една конкретна част от хипотезите, включени в приложението на „общия“ иск за неоснователно обогатяване за чужда сметка по чл. 59, ал. 1 ЗЗД. Става ясно, че плащането на

³⁶ Вж. Решение № 194 от 12.7.2011 г. по гр. д. № 1689/2009 г., г. к., IV г. о. на ВКС.

³⁷ Вж. Решение № 502 от 5.1.2012 г. по гр. д. № 69/2011 г., ВКС, IV г. о.

чуждо задължение, като класически пример на обогатяване, станало по друг начин и типичен случай на тристранно отношение, следва да отговаря на редица нормативни условия (чиято уредба откриваме в чл. 74 ЗЗД, във връзка с чл. 73 ЗЗД; чл. 56 ЗЗД), за да може да се подведе по състава на непрестационната кондикция. И въпреки остатъчния характер на посочените хипотези, той не лишава от практически смисъл употребата на субсидиарната претенция. Тъкмо напротив, дава възможност едно иначе несправедливо имуществено разместване да бъде отстранено, защото същото не може да бъде поправено по никакъв друг начин. Обоснованата в т. 2. 1. от настоящият анализ принципна неприложимост на чл. 59, ал. 1 ЗЗД, поради изискването за „липсата на друг иск“ по смисъла на чл. 59, ал. 2 ЗЗД, при плащането на чужд дълг поради грешка, при добросъвестно лишаване от страна на кредитора на обезпеченията и документите, не променя горния извод. Това е така, защото в определени случаи, визирани в т. 3. 2., плащането на чуждия дълг също може да се определи като престиране в условията на грешка, но при тях връщането по силата на престаационните кондикции (членове 55–58 ЗЗД и конкретно чл. 56 ЗЗД) не би могло да бъде проведено. Поради това отстраняването на неоснователното обогатяване би могло да се осъществи единствено по пътя на *action de in rem verso*.

Независимо от горното, може да бъде направен и друг съществен извод: диференцирането на приложението на престаационните кондикции и прилагането на иска по чл. 59, ал. 1 ЗЗД с оглед на механизма на имуществено разместване – извършването на пряка престация, също не следва да се определя като абсолютно. Направеният в т. 3. 1. анализ показва наличието на конкретни хипотези, които несъмнено се явяват изключение от тази класификация и се отклоняват от това принципно положение. При извършването на определени престации за *facere* ставаме свидетели на хипотези, в които *кондицирането* им по реда на членове 55–58 ЗЗД се оказва невъзможно, независимо че същите са извършени пряко, а правоотношението се е развило само между две страни. Отново като единствен път за защита се очертава версионният иск.

И ако някои от визираните случаи са определяни в доктрината като спорни или прилагането на чл. 59, ал. 1 ЗЗД при тях бива категорично отричано, това може би се дължи на съществуващо *de lege lata* нормативно положение, в което е поставен „общия“ иск за неоснователно обогатяване за чужда сметка, защото нему е придаден облика на една остатъчна, допълваща източниците на облигационните отношения категория. Не-

говото приложно поле е „спънато“ с помощта на сложна законодателна техника, преплитаща както изискването за липсата на друг иск, така и необходимостта от разграничение между престационна и непрестационна кондикция. И независимо че нормативно битие на иска по чл. 59, ал. 1 ЗЗД на практика е призвано само да „запълва празноти“ в правната регламентация, там, където няма никакъв друг път за защита, неговото съществуване дава гаранции за възмездяване на справедливост в различни и практически важни хипотези.

Библиография

- Богданова, И. Критичен преглед върху приложимостта на иска по чл. 59 ЗЗД при ползване на чужди имуществени блага без основание. Търговско право, 3/2016.
- Богданова, И. Искът по чл. 59 от Закона за задълженията и договорите. С.: Enthusiast, 2024.
- Голева, П. Облигационно право. Седмо преработено и допълнено издание, С.: Нова звезда, 2021.
- Голева, П. Суброгация, регрес и давност при застрахователните отношения, публ. в: сп. Търговско право, 1/2003, 5–19.
- Големинов, Ч. Неоснователно обогатяване. Гражданскоправни аспекти. III преработено и допълнено издание. С.: Феня, 2011.
- Кожухаров, А. Облигационно право. Общо учение за облигационното отношение. Нова редакция и допълнения от Петко Попов. София, 2002.
- Калайджиев, А. Облигационно право. Обща част. Осмо издание. С.: Сиби, 2020.
- Конов, Т. Възражение за неизпълнен договор и право на задържане. В Подбрани съчинения. С.: Сиела, 2010.
- Костов, М. Подведомственост на спорове за недължимо платени данъци, такси, глоби и други подобни държавни вземания. В Социалистическо право, 12/1981, 3–14.
- Митев, К. Възникване и развитие на идеята за общ фактически състав на неоснователно обогатяване. В Правната наука, традиции и актуалност Пловдив: Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“, 307–318.
- Митев, К. Неоснователно обогатяване по чл. 55–58 ЗЗД. С.: Сиби, 2014.
- Петров, В. Заплащане на чужди местни данъци и такси във връзка с недвижим имот. В <https://www.challengingthelaw.com/>

- Русчев, И. Гранични случаи в правото: съотношение между суброгация и регрес. В <https://gramada.org/>
- Русчев, И. Встъпване в правата на удовлетворения кредитор. Обезпеченията в материалното и процесуалното право. С.: ИК Труд и право, 2018.
- Стоянов, П. Връщането на надвзети и недължимо платени данъци. ГСУЮФ, т. XXXVIII, 1942/1943.
- Dannemann, G. The German Law of Unjustified Enrichment and Restitution, 2009, Oxford Scholarship Online.
- Davrados, N. Demystifying Enrichment Without Cause, Legal Studies Research Paper Series Paper number 2018-11, Louisiana Law Review.
- Giglio, F. A Systematic Approach to 'Unjust' and 'Unjustified' Enrichment, Oxford Journal of Legal Studies, vol. 23, no. 3, 2003, 455–482.
- Zimmermann, R. Basis Feature of the German Law of Unjustified Enrichment. Restitution Law Review, 1994, 2, 14–43.
- Zimmerman, R. The Law of Obligations. Roman foundation of the Civilian tradition, Cape Town: Oxford Juta & Co Ltd., 1992.